

Vrzal, Miroslav

Studium religionistiky jako duchovní hledání

Sacra. 2009, vol. 7, iss. 2, pp. 72-81

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118516>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Studium religionistiky jako duchovní hledání

Miroslav Vrzal, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: 178603@mail.muni.cz

Abstract

The main thesis of this work is an argument that the Study of religions can be (for one part of students) an important component of their individual religious development. The paper is focused on individual religiosity/spirituality, model of religious market and actually religious situation in Czech Republic. On basis of market metaphor I can analyse relation between spiritual oriented students ("spiritual seekers"), which represent a side of religious demand in the market metaphor, and the study of religions, which represent a side of supply. Study of this discipline, which is accredited by secular state, can represent one of the opportunity how to assemble a personal religious "bricolage".

Keywords

Individual Religiosity, Spirituality, Religious Market, Actual Religious Situation in Czech Republic, Study of Religion, Students of the Study of Religions

Klíčová slova

individualizovaná religiozita, spiritualita, náboženský trh, aktuální náboženská situace v České republice, religionistika, studenti religionistiky

1. Úvod

Tato práce předkládá tezi, že studium religionistiky může být pro spirituálně orientovanou část studentů, která je otevřena k tomu, „nakupovat“ různé religiózní podněty na náboženském trhu, spíše než akademickým studiem náboženství, součástí individuálního religiózního/spirituálního rozvoje a etapou na cestě duchovního hledání. Již v úvodu je třeba říci, že se jedná o teoretické rozpracování a konceptualizaci dané problematiky. Jedná se o postizení souvislosti mezi motivacemi ke studiu religionistiky a duchovním hledáním, s nastíněním dalších východisek a možného přínosu badatelské činnosti v této oblasti. Samotné empirické ověření uvedené hypotézy by pak bylo možným námětem dalšího výzkumu. Ještě než se však zaměřím na studium religionistiky a možnou spojitost tohoto studia s duchovním hledáním spirituálně orientovaných jedinců, nejprve je třeba vymezit důležité koncepty, jimiž jsou především individualizovaná religiozita/spiritualita¹

¹ V práci budu dále užívat pojmu individualizovaná religiozita/spiritualita. Nicméně jak religiozita, tak spiritualita, jsou problematická označení. První v sobě implicitně zahrnuje označení „náboženství“, které ovšem může být chápáno spíše jako spjaté s tradičními církevními náboženstvími. Označení spiritualita má označovat jakousi „vnitřní individuální duchovnost“. Nicméně tato spiritualita často není vázána přímo k transcendentnímu objektu, ale odkazuje pouze k možnostem (rozvoje) lidského ducha, osobnosti, Já a podobně (Nešpor – Václavík 2008: 169). Spiritualita se tak dostává na pomezí

a náboženský trh. Těmto konceptům se, jakožto teoretickému rámci dané problematiky, bude práce věnovat ve své první části. Zaměří se také na některé aspekty aktuální náboženské situace v České republice.

V práci bude operováno především s kategorií duchovní hledač. Duchovním hledání je v práci chápáno jako aktivní individualizované vytváření osobní náboženské „bricolage“² podle vlastních potřeb a preferencí jedince. Na základě tržní metafory bude analyzován vztah mezi spirituálně zaměřenými studenty (hledači), kteří v této metafoře reprezentují stranu náboženské poptávky, a studiem religionistiky, vytvářející v tomto pojetí (ač to není ze strany religionistiky jejím záměrem) stranu nabídky. Blíže pak bude popsáno, jaké konkrétní aspekty studia religionistiky mohou tvořit průnik s poptávkou na straně duchovních hledačů.

2. Modernita a individualizovaná religiozita

S přechodem od tradiční k moderní společnosti lze sledovat trend postupné demonopolizace a marginalizace tradiční církevní religiozity, která reprezentuje institucionální specializaci pro exkluzivní předávání a udržování světonázoru spjatého s rozdělením objektivní skutečnosti na posvátné a profánní a s rolí nezbytného prostředníka mezi lidmi a sférou transcendentna. Nicméně tato specializace podle Luckmanna vytvořila protiklad mezi individuální religiozitou jednotlivců v rámci společnosti a náboženskými institucemi reprezentující oficiální model náboženství. Ve svém důsledku vedla až k sekularizaci – tedy institucionální segmentaci sociální struktury a oddělení náboženské sféry od státu (Luckmann 1967). Náboženská specializace tak zároveň v tomto pojetí, a to již v předmoderní době, svým přesunem do institucionalizované podoby „vyklidila“ prostor v rovině žitého „lidového“ náboženství pro další náboženské postoje, které s demonopolizací církevní religiozity mohly začít konstituovat náboženský trh.

Podle Luckmanna je náboženství antropologický fakt a člověk v něm transcenduje svou biologickou podstatu. A proto, i když lze sledovat trend marginalizace tradiční religiozity, nemůže docházet k zanikání, ale pouze k transformaci k náboženství. To se postupně stává subjektivní a soukromou záležitostí. Tento proces nazývá Luckmann privatizací náboženství (Luckmann 1967). Na tomto místě by bylo vhodné blíže vymezit rozdíl mezi individualizací a privatizací religiozity, jak bude pojímán v rámci této práce. Individualizací religiozity budu rozumět vytváření/kombinování vlastního pojetí religiozity jednotlivcem, privatizací religiozity pak její přesun do soukromé sféry, jakožto osobní záležitosti jednotlivce, tedy její lokalizaci.

Hervieu-Léger charakterizuje pozdní modernu diskontinuitou v předávání náboženské identity mladší generaci (Hervieu-Léger 1998). Náboženství je podle autorky především určitým typem víry spjatým s tradicí, která vytváří linii mezi minulostí, přítomností a budoucností. Jedná se tedy o jakýsi řetězec víry,

toho, co ještě můžeme chápat jako náboženství (tedy objekt zájmu religionistiky), přičemž hranici mezi náboženským a nenáboženským značně rozmlžuje. Více k individualizované religiozitě a spiritualitě bude uvedeno v následujících kapitolách.

² Termín „bricolage“ označuje v českém ekvivalentu skládačku či stavebnici. Ukazuje na možnost si na základě individuální volby jedince a podle svého uvážení sestavovat vlastní náboženství jako skládačku z různých komponentů. Těmito komponenty mohou být různé víry a praktiky z různých náboženství, které mohou tvořit často velmi rozmanitý celek.

se kterým se v bodě přítomnosti člověk identifikuje (Hervieu-Léger 1999). Zatímco v předmoderní době byl přenos náboženské identity (řetězec víry) z generace na generaci garantován, standardizován a kontrolován autoritou instituce církve, dnes je podle Hervieu-Léger tento způsob přenosu standardizované identity již nefunkční. Mladší generace se často vymezuje vůči starší a děti už automaticky nepraktikují a nevěří v to, co rodiče. Jednotlivci již tedy nepřejímá vzory náboženské identity předchozí generace, ale upřednostňuje autonomii a možnost individuální volby. Nastává problém generační transmise náboženské identity a její roztržitého a rozvrstveného (Hervieu-Léger 1998). Člověk moderní doby zároveň vnímá jako své právo vytvářet si svoje vlastní náboženská univerza i náboženskou identitu jako skládačku („bricolage“) podle vlastního uvážení, zájmů a tužeb (Hervieu-Léger 1998: 217). Posvátný kosmos tak již není předáván institucí, ale je „mozaikovitě“ vytvářen individuálními z fragmentů vybraných na základě volby na náboženském trhu a privatizovaný synkretismus se tak, jak uvádí Luckmann, stává novou formou náboženství (Luckmann 1967).

3. Spiritualita a duchovní hledačství

Heelas a Woodhead (2005) přicházejí se „subjektivizační tezí“, která spočívá v konceptu obratu člověka k sobě / do sebe samého. Podle autorů je v současné době patrný obrat člověka z vnějšího „objektivního“ světa, který zahrnuje tradiční role, povinnosti a závazky, do světa subjektivního, světa vlastních prožitků a individuální zkušenosti jednotlivce. Přičemž tento obrat, jak autoři tvrdí, podporuje sama moderní západní kultura. Důležité u Heelase a Woodhead je pro tuto práci především rozdělení vztahování se člověka k posvátnému na náboženství a spiritualitu.

Náboženství („life-as religion“) je reprezentováno příslušností k institucionálnímu náboženství a respektováním jeho autority. Objektem víry je Bůh (respektive zdroj posvátného) ve vnějším světě a institucionální náboženství stanovuje pravidla i roli člověka v životě (odtud označení „life-as religion“ – tedy život podle rolí a pravidel stanovených z vnějšku náboženskými autoritami).

Oproti tomu spiritualita („subjective-life spirituality“) se zaměřuje do nitra člověka. Význačným rysem je zde tedy subjektivita jednotlivce. Důležité již není dodržování náboženských pravidel daných institucí, ale cesta sebe samého, přičemž vlastní Já je zdrojem vnitřních příkazů, závazků a rolí s akcentem především na vlastní prožitek.

Podle Heelase a Woodhead jsme v současné době svědky „spirituální revoluce“, kdy se v západní kultuře bude postupně stávat dominantnější orientací vztahování se k posvátnému spiritualita na úkor institucionálního náboženství.

Příkladem toho může být dynamický rozvoj tzv. hnutí New Age, které postupně získalo již celosvětový rozměr. Jak uvádí Lužný a Nešpor (2007:131–135), New Age zahrnuje celé spektrum duchovních věr a praktik, ať už se jedná o ty vycházejících z různé starých kořenů či zcela nové. Spojuje je kritický postoj k západní mainstreamové společnosti, jejíž v tomto pojetí příliš technické, egoistické a materialistické perspektivy mělo rozšířit o duchovní rozměry z různých zdrojů (východních náboženství, vlastních gnostických či pohanských tradic a podobně). New Age netvoří žádné pevné, autoritativní skupiny, ale spíše jen síť různě silně

zapojených přívrženců, které však oslovuje vždy pouze část fenoménů řazených do tohoto hnutí. Široce vymezená forma tohoto hnutí je pak označována jako spirituální nebo nověji holistické hnutí či milieu.

V souladu s tvrzením o nárůstu spirituálně orientovaných jedinců v západní kultuře Nešpor v souvislosti se situací v ČR uvádí, že se v současné době rozšiřuje skupina lidí, kteří jsou mezi církevní religiozitou a ateismem. Nejsou úplně nevěřící a současně jsou vzdáleni tradičním náboženským představám a jednáním.³ Pro vyjádření svých náboženských postojů někdy volí termín „spiritualita“, avšak někdy ho také odmítají, ačkoliv participují na rozšiřujícím se náboženském trhu (nakupují tzv. duchovní literaturu, čtou horoskopy a řídí se podle nich, nebo jim alespoň trochu věří, příležitostně navštěvují léčitele, užívají amulety a podobně). Tyto charakteristiky splňuje v české společnosti stále více lidí, a to přinejmenším mezi mladší, vzdělanější a urbánní populací (Nešpor – Václavík 2008: 171).

Nešpor pak označuje individuální religiozitu/spiritualitu za jistou metaforu cesty osobního „duchovní hledání“. Tato cesta představuje možnost nakupování na náboženském trhu/supermarketu ve spojitosti s transformací vlastních postojů a přesvědčení do podoby pro-životních aktivit zprostředkovaných náboženstvím, kde různorodost a pluralita osobních potřeb je posilujícím faktorem náboženského trhu (Nešpor 2004: 28).

4. Náboženský trh

Náboženský trh je modelem, ve kterém na jedné straně existuje pluralitní a diferencovaná strana náboženské nabídky, zatímco na druhé straně autonomní jedinci tvořící stranu náboženské poptávky. Ti na základě racionální volby⁴ v podobě výběru náboženství, s možností jejich kombinování, uspokojují své individuální zájmy a preference. Tím, jak je náboženský trh diferencovaný a různé náboženské skupiny tvoří jeho dílčí segmenty, je schopen poskytnout jedincům uspokojení jejich různých náboženských potřeb (Finke 1997: 52). Dynamiku trhu zprostředkovává cílené jednání konzumentů a producentů, přičemž poptávka je uspokojována nabídkou a ta se zároveň na základě poptávky mění.

Důležité je, že zde existuje předpoklad autonomního jedince, který si náboženství (jedno i více) sám vybírá a volí na základě racionální volby⁵ – nakupuje na náboženském trhu. To znamená, že váží náklady a výnosy a jedná tak, aby maximalizoval zisk (Iannaccone 1997: 3). Jedinec si také zároveň vytváří své vlastní náboženské portfolio, respektive navyšuje svůj náboženský kapitál, který zahrnuje množství znalostí, dovedností, zkušeností a sociálních vazeb se spoluvěřícími (Iannaccone 1997: 13). Pojetí náboženského trhu pro tuto práci

³ Například Hamplová uvádí, že to, co Češi odmítají, není nadpřirozeno jako celek, ale spíše tradiční náboženské systémy a organizované náboženství obecně (Hamplová 2000: 43). V této souvislosti hovoří Tomáš Halík o tom, že většina Čechů nejsou ateisté, ale „něčisté“. „*To je patrně dnes nejrozšířenější víra českého lidu – „v Boha církví nevěřím, ale něco nad námi musí být“*“ (Halík 2005). To lze ilustrovat například na tom, že v rámci výzkumů EVS se v ČR 78% z těch lidí, kteří se nehlásí k žádnému vyznání, přiklání k existenci ducha či životní síly (Lužný – Navrátilová 2001).

⁴ Klíčovými autory v teorii racionální volby jsou především R. Stark a W. Bainbridge.

⁵ Toto pojetí autonomního racionálně jednjícího jedince však může být také poněkud sporné. Je otázkou nakolik jedinec uvažuje ve volbě náboženství racionálně. Jako důležitější než racionální kalkul se mohou například ukázat sociální (či citové) vazby na jedince, kteří se s určitým náboženstvím již identifikují.

představuje prostředek, jak uchopit vztah jedince k pluralitní situaci různých náboženství, která ho skrze distribuční kanály oslovují prostřednictvím vlastní nabídky. Nicméně je třeba si uvědomit, že se jedná o redukci tohoto vztahu na racionální výběr a mikroekonomickou rovinu lidského jednání. Teorie racionální volby se dočkala také kritiky, a to především v Evropské sociologii náboženství. Jak uvádí Václavík, teorie racionální volby ve snaze po co možná největší jednoduchosti a operacionalizaci vede k jednorozměrné interpretaci náboženství a náboženského života, přičemž odhlíží od složitosti a mnohovrstevnatosti náboženství (Nešpor – Václavík 2008: 76). Nicméně v rámci této práce pojetí racionální volby a náboženského trhu, ač jsem si vědom možnosti přílišné redukce vztahu náboženství a jednotlivce na „výrobce a konzumenty“, napomáhá konkrétněji vymezit jednotlivé položky toho, co studium religionistiky může zprostředkovávat studentům, které by bylo možné označit za duchovní hledače. Tedy těm, kteří náboženskou nabídku aktivně ve svém osobním životě vyhledávají.

Podle Nešpora, zaměříme-li se na náboženskou situaci v České republice, lze v současnosti sledovat velký zájem o spirituální/duchovní hodnoty. Ten se odráží například ve velké poptávce po literatuře s alternativní⁶ náboženskou tematikou, nebo o služby věštců či léčitelů. Jak dále uvádí, vytvořil se zde silný „trh se spiritualitou“, a to především s mimokřesťanskou tematikou⁷, který má do budoucna stále velký potenciál. V české společnosti se tak objevuje fenomén individualistického duchovního konsumerismu, který se v podstatě stává novým „lidovým náboženstvím“ (Nešpor 2004: 29–30). Přijmeme-li metaforu náboženského trhu a jednotlivce označíme za potenciálního konzumenta, který je s náboženským trhem v každodenním životě více či méně konfrontován, musí jednotlivec k této realitě zaujmout nějaký postoj a vytvořit k ní svůj subjektivní vztah. Základním aspektem vztahu jednotlivce k náboženskému trhu je ochota (otevřenost) na tomto trhu nakupovat. V kontextu náboženského trhu tuto ochotu nazvěme *religiózní⁸ otevřeností* a definujeme ji jako osobní otevřenost přijímat nové *religiózní* podněty z různých náboženství, která jsou součástí náboženského trhu. S touto otevřeností souvisí dílčí předpoklady jako: pluralitní chápání náboženských systémů, tolerance k náboženství obecně, snaha o získávání informací o náboženstvích, ochota k účasti na nábožensky/spirituálně motivovaných akcích a ochota k praktikování *religiózních* úkonů a aktivit.

Shrneme-li koncept duchovního hledače v souvislosti s metaforou náboženského trhu, pak je v rámci této práce pojímán jako jedinec, který aktivně vyhledává a kombinuje *religiózní* prvky z různých náboženství, což předpokládá vysokou *religiózní* otevřenost „nakupovat“ různé produkty na náboženském trhu. Jedná se tedy v zásadě o privatizované a individuální podoby *religiozity/spirituality*, kde

⁶ Myšleno alternativní k domácí majoritní náboženské tradici, tedy ke křesťanství.

⁷ Tradiční křesťanská církevní zbožnost je podle průzkumů (např. Sčítání lidu, ISSP, EVS a dalších) v české společnosti na jedné z nejnižších úrovní v celé Evropě.

⁸ Jak již bylo řečeno označení „*religiózní*“ může být poněkud diskutabilní, protože samotné slovo „*religiózní*“ implikuje kategorii náboženství. V tomto případě však *religiózní* otevřeností není myšleno otevřenost k náboženství tak, jak náboženství vymezují Heelas a Woodhead. Nejedná se tedy o otevřenost k přijímání institucionálního náboženství jako celku (norem, rolí a závazků daného náboženskými autoritami), ale otevřenost přijímat za své rozličné fragmenty (víry a praxe) různých náboženství bez nutnosti přináležení se k dané institucionální formě náboženství.

aktivní hledání, individualismus⁹ a „náboženský konsumerismus“, jsou základními přístupy k náboženstvím.

5. Studium religionistiky jako duchovní hledání

Religionistika je věda o náboženství, jejíž přístup ke zkoumání náboženství je založen především na multidisciplinarnosti. Snaží se setrvat v vůči náboženství na neutrální pozici a jejím účelem není určování pravdivosti jednotlivých náboženství, její popírání či naopak apologie. Je to obor, který produkuje vědění o člověku, jeho myšlení a lidské kultuře se zaměřením na fenomény, které označujeme jako náboženské. Nicméně samotná definice náboženství (tedy přesné vymezení předmětu studia a badatelského pole) je v religionistice (i v dalších sociálních vědách) problematická. Religionistika, nemá obecně uznávanou a akceptovanou definici náboženství, i když definice náboženství lze v odborné literatuře nalézt velké množství¹⁰. Jak uvádí Horyna, náboženství je abstraktní pojem, k němuž dospíváme na základě mnoha myšlenkových operací (Horyna 1994: 18). Pomocí tohoto pojmu se pak pokoušíme vymezit jeden z důležitých projevů lidské činnosti (Nešpor – Václavík 2008: 120). Je zde tedy předpoklad, že disponujeme určitým neutrálním pojmem náboženství, který se prostřednictvím analýz konkrétních forem náboženství a náboženskosti naplňuje obsahem, jehož ucelený, soustavný a systematický výzkum je polem religionistiky (Horyna 1994: 19). Religionistika tedy na snahu univerzálně definovat předmět svého studia, tedy náboženství, v současné době rezignovala. To však neznamená, že by rezignovala na samotné zkoumání náboženství.

V tuto chvíli se však podívejme blíže na studium oboru¹¹ religionistiky ze strany motivace k tomuto studiu z řad samotných studentů. Konkrétně na možnou spojitost mezi duchovním hledačstvím (s individuální religiozitou/spiritualitou) a studiem religionistiky. Stěžejní otázkou v kontextu toho, jak byl předložen výše uvedený tržní model, je pak především, co vlastně studium religionistiky studentům typu duchovní hledač může nabízet. Jak již bylo řečeno, kategorie duchovní hledač předpokládá aktivní přístup k získávání informací o náboženství/spiritualitě, vlastních zkušenostech a zážitků a vysokou religiozní otevřenost. Přičítáme-li studenty typu duchovní hledač v ekonomické metafoře na stranu poptávky, pak studium religionistiky těmto studentům může nabídnout (je však třeba říci, že zde oproti výše uvedenému ekonomickému modelu neplatí reakce uzpůsobení nabídky poptávce) především tyto produkty:

- Kategorizované a uspořádané informace o různých náboženstvích a jejich světových názorech s expertním výkladem odborníků v daných oblastech. V souladu s pojetím typu duchovní hledač zde dochází k uspokojování aktivního získávání informací o náboženství(ch) a s kategorizací a uspořádáním

⁹ Individualismus však neznamená nutně egoismus. Jde především o individuální možnost volby a její uplatňování, jak bylo již uvedeno výše.

¹⁰ K mnohosti definic uvádí například Heller v určité nadsázce „Skoro lze říci: kolik badatelů, tolik definic.“ (Mrázek - Heller 2004: 17)

¹¹ Jako obor je religionistika v ČR vyučována na: Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, na Husitské teologické fakultě a Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice.

jednotlivých náboženství v rámci výuky dochází také k zefektivnění orientace na náboženském trhu.

- Osobní zkušenosti (zážitky) s náboženstvími. Tyto zážitky a zkušenosti mohou studenti získat především skrze terénní výzkum, exkurze a osobní setkání se zástupci jednotlivých náboženství, přičemž mají možnost s těmito osobami interaktivně komunikovat a diskutovat.
- Přístup k textům a jiným materiálům různých náboženských tradic, přičemž práce s pramenými texty je přímo součástí výuky. Studenti se tak mohou dostat také k textům a pramenům, ke kterým by to v běžné distribuci bylo obtížné. Získávají také znalost pramených jazyků a prameny mohou pak aktivně studovat i v originále.
- Sociální vazby s podobně smýšlejícími jedinci a naopak také s jinak smýšlejícími studenty. Mají tedy možnost konfrontovat své názory s lidmi, se kterými sdílejí společný zájem – náboženství, a to vše s větší hloubkou znalostí o tomto fenoménu a patrně i větší ochotou se o něm bavit, než by se setkali ve svém „běžném“ okolí, což může být bráno jako obohacující.
- Aspekt osobního individuálního rozvoje spojený se vzděláváním se, přičemž vzdělání je zde spojeno přímo s oblastí náboženství. Při úspěšném ukončení studia pak student sám také získává status odborníka na náboženství.
- Pluralitní přístup k náboženstvím pramenící z nehodnotícího postoje. Tento nehodnotící postoj, který nezpochybňuje pravdivost náboženství a odmítá též porovnání míry pravdivosti různých náboženství navzájem, může z pohledu hledajícího rezonovat s postojem, že všechna náboženství jsou v podstatě v základu podobná a stejně pravdivá (ve všech je pravda vyjadřovaná však v různých podobách).

Skrze výše uvedené aspekty může studium religionistiky přímo zprostředkovávat navýšení náboženského kapitálu studenta duchovního hledače a motivovat ho k tomuto studiu. Studium religionistiky tak v kontextu spirituálního milieu nemusí sehrávat pouze roli akademického studia náboženství, ale též prostředku uspokojení poptávky po informacích o náboženstvích, zkušenostech, zážitcích a vlastním individuálním duchovním rozvoji – tedy navyšování vlastního náboženského kapitálu.

Samozřejmě není možné tvrdit, že všichni studenti studující religionistiku jsou duchovními hledači, nicméně alespoň pro část studentů může reálně spojení mezi religionistikou a duchovním hledáním existovat. Jak již bylo řečeno v úvodu, tato práce je však spíše teoretickým rozpracováním dané problematiky a nebude přistupovat k nějakým konkrétnějším závěrům (například zda je duchovních hledačů ve vzorku studentů religionistiky více než duchovních hledačů ve „srovnatelné“ části běžné populace) nebo hovořit o konkrétnějších podobách vztahu studentů religionistiky a jejich náboženském přesvědčení, která pak mohou být v určitých případech motivací ke studiu tohoto oboru. A to ať už u individuálního hledače, vyznavače institucionálních forem religiozity, nebo i protináboženského ateisty. Toto téma by však mohlo být námětem na další výzkum (vzhledem ke svému charakteru však především kvalitativní) a hlubší analýza vztahu mezi spirituálně orientovanými studenty a studiem religionistiky by mohla také přispět určitými náměty v několika oblastech:

V první řadě by mohla přinést další informace do dosud jen málo „probádaných vod“ holistického milieu a individualizované religiozity/spirituality na pozadí procesů, kterými prochází náboženství v (pozdně) moderní společnosti. Případně také přinést některá možná nová poznání některých aspektů aktuální náboženské situace v ČR, která je v mnoha ohledech považována za specifickou. Zajímavé by také mohlo být srovnání počtu studentů religionistiky v ČR s jinými státy světa? V kombinaci s výzkumem motivací studentů ke studiu religionistiky v těchto zemích. S následnou komparací dat by mohla vyvstat nová teoretická východiska i výzkumné otázky. Například pokud by se počet českých studentů religionistiky v poměru na obyvatelstvo výrazně lišil od ostatních zemí, mohlo by to nastolit otázku: zda to souvisí nějak s velmi nízkou institucionální zbožností a celkově aktuální náboženskou situací v ČR? Respektive: existuje u českých „něcistů“ a spirituálních hledačů vyšší tendence věnovat se právě religionistice než například v zemích, kde je silnější postavení církvi? Náboženské motivace ke studiu religionistiky mohou být v různých zemích různé s tím, že svou roli zde může hrát i personální a institucionální propojení církevních struktur s jednotlivými ústavami a katedrami religionistiky. U ústavů a kateder v rámci teologických fakult by se pak dal očekávat spíše větší výskyt studentů hlásících se k církevnímu typu náboženství.

Dále toto téma umožňuje v určité rovině sebereflexi akademické religionistické obce a může přispět do diskuze k otázkám objektivit sociálního vědce (religionisty) ve spojitosti s jeho vlastním náboženským/spirituálním přesvědčením, která se historicky odehrávala spíše na pozici vymezení se religionistiky vůči teologii a vlastnímu křesťanskému přesvědčení. Individuální religiozita/spiritualita totiž představuje jiný typ hodnotového systému a oproti teologii nestaví jedno náboženství na nejvyšší stupeň, ale přikládá všem do jisté míry podobnou váhu. Přitom předpokládá, že ve všech náboženstvích (či pouze v některých, které si jedinec sám zvolí) je ukryta „nějaká pravda“. S tím, jak přichází nová generace religionistů rekrutujících se ze současných studentů, a mezi nimiž patrně (stejně jako v nereligionistické populaci) existuje určité spektrum spirituálně orientovaných jedinců, se případně projevené „sympatie“ či apologie k náboženství v pracích budou dostávat do nové roviny.

Nakonec je tu pak samotná otázka tážající se po účelu studia oboru religionistiky, s jehož praktickým využitím (coby vlastní profese) se setká během života pouze několik „vyvolených“.

6. Závěr

Práce se snažila v teoretické rovině podložit koncepty tezi, která byla předložena v úvodu. Tedy, že studium religionistiky může hrát pro část studentů roli etapy na individuální cestě duchovního hledání. Spirituálně orientovaní studenti jsou označováni v práci jako duchovní hledači, přičemž tato kategorie byla položena do širšího rámce individualizované religiozity a spirituality. Duchovní hledání, tak jak je chápáno v této práci, předpokládá především aktivní přístup k získávání informací o náboženství/spiritualitě, vlastních zkušenostech a zážitků a také vysokou religiozní otevřenost – tedy vůli přijímat za své rozličné aspekty z různých náboženství (v ekonomické metafoře nakupovat na náboženském trhu), přičemž

v tomto procesu může sehrát svou roli (jak se práce snažila ukázat) také studium religionistiky.

Závěrem práce je tak také tvrzení, že studium tohoto oboru – akreditovaného sekulárním státem – tak (paradoxně) může představovat jednu z možností, jak si v nábožensky pluralitní a individualizované společnosti sestavovat svou osobní náboženskou „bricolage“. Akademický obor – religionistika – se skrze zprostředkování některých aspektů důležitých v poptávce duchovního hledání sám stává (ač ne cíleně) součástí náboženského trhu a objektem zájmu duchovních hledačů. Ti v současné době tvoří část spektra (nejen) mladé populace, pro které je zájem o různá náboženství a využívání jimi zprostředkovaných praktik a věr součástí uplatňovaného životního stylu. Pro spirituálně orientované jedince tak může být religionistika v určité nadsázce jakousi „výkladní skříň“ náboženství, ze které si mohou na základě osobních preferencí a individuální volby vybírat přehledně uspořádané a typologizované náboženské světónázory, postoje (a v určité míře i zážitky) a poskládat je do své privátní náboženské „bricolage“. Studium religionistiky pak v tomto případě může figurovat spíše než jako příprava na budoucí povolání či vědeckou akademickou dráhu, jako jakási forma „institucionalizovaného duchovního hledání“.

Seznam použité literatury

Finke, R. 1997. “The Consequences of Religious Competition: Supply-side Explanations for Religious Change.” In: Young, L. A. (ed.), *Rational Choice Theory and Religion. Summary and Assessment*. New York: Routledge.

Halík, T. 2005. *O ateismu, pochybnostech a víře*. [online] [aktuální k 2009-12-07].

Dokument dostupný z www

<http://www.halik.cz/clanky/o_ateismu_pochybnostech_vire.php>

Hamplová, D. 2000. *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti: Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP (International Social Survey Programme)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Heelas, P. – Woodhead, L. 2005. *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.

Heller, J. – Mrázek, M. 2004. *Nástin religionistiky*. Praha: Kalich.

Hervieu-Léger, D. 1998. “The transmission and formation of socioreligious identities in modernity”. In: *International sociology* 13/2: 213–228.

Hervieu-Léger, D. 1999. “Religion as memory: Reference to tradition and the constitution of a heritage of belief in modern societies.” In: Platvoet, J. G., Molendijk, A. L. (eds.), *The Pragmatics of Defining Religion. Contexts, Concepts and Contests*. Leiden: Brill.

Horyna, B. 1994. *Úvod do religionistiky*. Praha: Oikúméne.

Iannaccone, L. R. 1997. *Rational Choice: Framework for the Scientific Study of Religion*. [online] [aktuální k 2009-05-24]. Dokument dostupný z www:

<<http://www.religionomics.com/old/ere/S2-Archives/Iannaccone%20-20Framework-D.pdf>>.

Luckmann, T. 1967. *Invisible Religion. The Problem of Religion in Modern Society*. New York: The Macmillan Company.

Luzný, D. – Navrátilová, J. 2001. *Náboženství a sekularizace v České republice: Religion and Secularization in the Czech Republic*. [online] [aktuální k 2009-12-02]. Dokument dostupný z www: <<http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>>.

Nešpor, Z. R. et al. 2004. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Nešpor, Z. R. – Lužný, D. 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál.

Nešpor, Z. R. – Václavík, D. et al. 2008. *Průručka sociologie náboženství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).